

André Breton

**Crno ogledalo anarhizma
(ili „Kula svetilja“)**

1952.

Ono u čemu se nadrealizam prvi put prepoznao, mnogo pre nego što je definisao sebe, dok je još bio samo slobodni savez pojedinaca koji su, spontano i u celini, odbacivali društvene i moralne stege svog vremena, bilo je crno ogledalo anarhizma. Među višim sferama u kojima smo sretali jedni druge, u danima posle rata iz 1914, i čija sila privlačenja nikada nije oslabila, bili su i ovi stihovi s kraja „Sulnesove balade“, Lorena Tajada:¹

*Probudi naša srca, sva u ritama
Anarhijo! Nositeljko plamena!
Prognaj tamu! Zgnječi gamad!
I na nebu podigni, makar i od naših grobova
Kulu svetilju koja će se dizati nad talasima!*

U to vreme, nadrealističko odbijanje bilo je potpuno, apsolutno nespremno za kanaliziranje na političkom planu. Sve institucije na kojima počiva moderni svet i čiji smo učinak upravo mogli da vidimo u Prvom svetskom ratu, smatrali smo nenormalnim i skandaloznim. Za početak, naša meta bio je celokupni odbrambeni aparat društva: vojska, „pravosuđe“, policija, religija, psihijatrijska i zvanična medicina, obrazovni sistem. U to vreme, naše zajedničke deklaracije i individualni tekstovi, koje smo, pored ostalih, pisali Aragon, Arto, Krevet, Desnos, Elijar, Ernst, Leris, Mason, Pere, Keno i ja,² potvrđivali su našu zajedničku sklonost da u tim institucijama vidimo pošast i da se protiv njih kao takvih i borimo. Ali, boriti se protiv njih, s nekim izgledima na uspeh, nužno je značilo napasti njihovu armaturu, koja je, u krajnoj liniji, bila *logičke i moralne* prirode: takozvani „razum“, koji, u sadašnjoj upotrebi i pod lažnim imenom, prikriva najotrcaniji „zdrav razum“ i lažni hrišćanski „moral“, čija je glavna svrha da obeshrabre svaki otpor izrabljivanju ljudskih bića.

Tu je počeo da tinja veliki požar – bili smo mladi – i mislim da moram naglasiti činjenicu da je taj požar stalno raspirivalao ono što smo preuzimali iz dela i života pesnika:

Anarhijo! Nositeljko plamena!

bilo da je reč o Tajadu ili Bodleru, Rembou i Žariju, za koje bi naši mladi liberterski prijatelji morali znati, kao i za de Sada, Lotreamona i Švoba iz „Monelove knjige“.³

Zašto u to vreme nije došlo do organskog spajanja istinski anarhističkog i nadrealističkog elementa? To pitanje postavljam sebi i posle dvadeset pet godina. Nema sumnje da je razlog bila ideja o efikasnosti, glavna iluzija tog vremena, koje je htelo da bude drugačije. Ono u čemu smo videli „trijumf“ Ruske revolucije i uspostavljanje „radničke države“, dovelo je do velike promene naše perspektive. Jedina mračna tačka u toj slici – tačka koja je postala neizbrisiva ljaga – bilo je gušenje Kronštatske pobune, 18. marta 1921. Nadrealisti nikada

¹ Loren Tajad (Laurent Tailhade, 1854–1919), francuski pesnik, polemičar i simpatizer anarhizma. Godine 1893, skandalizovao je francusku javnost podrškom bombaškom napadu anarhiste Ogista Velona (Auguste Vaillant, 1861–1894) na francuski Parlament. Ali, početkom 1894, i sam je bio nehotična žrtva jednog anarhističkog napada na restoran u kojem se zatekao. Bio je ranjen i izgubio desno oko. Međutim, to nije oslabilo njegovu podršku anarhistima. Ovu poemu je napisao četiri godine *posle* tog događaja (*Ballade Solness*, 1898). Reč je o pesmi koja evocira Ibsenov komad *Graditelj Sulnes* (Henrik Ibsen, *Bygmester Solness*, 1892) i koja je bila uključena u program *Konferencije o komadu „Narodni neprijatelj“ Henrika Ibzena*, održanoj 18. februara 1899, u pariskom *Theatre de l’Oeuvre*. (Sve napomene su prevodilačke.)

² Navedeni autori, koji su u dužem ili kraćem periodu bili članovi nadrealističke grupe: Louis Aragon (1897–1982), Antonin Artaud (1896–1948), René Crevel (1900–1935), Robert Desnos (1900–1945), Paul Eluard (1895–1952), Max Ernst (1891–1976), Michel Leiris (1901–1990), André Masson (1896–1987), Benjamin Péret (1899–1959), Raymond Queneau (1903–1976).

³ Marcel Schwob (1867–1905), *La livre de Monelle*, 1894.

nisu mogli da to potpuno prevede. Ipak, oko 1925, izgledalo je da samo Treća internacionala raspolaže sredstvima za promenu sveta. Bilo je pojmljivo da bi se znaci degeneracije i opadanja, koji su na Istoku već bili vidljivi, mogli izbeći. U to vreme, nadrealisti su bili ubeđeni da društvena revolucija, koja će zahvatiti sve zemlje, ne može propustiti priliku da promovise *slobodarski svet* (neki kažu nadrealistički svet, ali to je isto). U početku smo svi to videli na isti način, uključujući i one koji su kasnije napustili svoje prvobitne ideale, do tačke u kojoj su, posmatrano iz ugla nekog biznismena, počeli da od staljinizma prave zavidne karijere (Aragon, Elijar, itd.). Ali, ljudska želja i nada nikada neće biti u milosti izdajnika:

Prognaj tamu! Zgjenči gamad!

Dobro znamo do kakvog su nemilosrdnog pustošenja te iluzije dovele u drugoj četvrtini ovog veka. U gnusnoj farsu, umesto slobodarskog sveta iz naših snova, dobili smo svet u kojem je ropska poslušnost obaveza, koji gazi najosnovnija prava ljudi gaze i u kojem se ceo društveni život vrti oko pandura i krvnika. Kao i u svim drugim slučajevima u kojima je ljudski ideal potonuo do najvećih dubina pokvarenosti, jedini lek je da ponovo zaronimo u veliku struju osećanja u kojoj je taj ideal i nastao, da se *vratimo načelima* koja mu omogućavaju da se uspostavi. Izgleda da ćemo se tek na kraju tog kretanja, danas nužnijeg nego ikad, sresti sa anarhizmom – i samo s njim. I to ne kao s nekom karikaturom ili strašilom, kako se obično predstavlja, već sa onim koji naš drug Fontani (Georges Fontenis) opisuje „kao sam socijalizam, to jest, kao modernu težnju za ljudskim dostojanstvom (za slobodom i blagostanjem ljudi). To je socijalizam koji se ne shvata samo kao rešavanje ekonomskih ili političkih problema već kao izraz želje izrabljivanih masa za stvaranjem društva bez klasa, bez države, u kojem će sve ljudske vrednosti i želje moći da se ostvare.“⁴

Takvo shvatanje pobune i velikodušnosti, koji se ne mogu razdvojiti jedno od drugog i koji su, uz svo dužno poštovanje prema Kamiju,⁵ *podjednako nezamenljivi*, jeste ono koje nadrealisti danas bezrezervno prihvataju kao svoje. Ta vizija, iščupana iz magluštine smrti ove epohe, za njih je jedina koja može učiniti da u očima ljudi, kojih će iz časa u čas biti sve više, ponovo iskrсне

Kula svetilja koja će se dizati nad talasima!

11. januar 1952.

⁴ Žorž Fontani (Georges Fontenis, 1920–2010), generalni sekretar Fédération Anarchiste (FA) od 1946–1951. i jedan od urednika anarhističkog nedeljnika *Le Libertaire* (u to vreme, taj časopis je izlazio u tiražu od 100.000 primeraka, a nadrealisti su u njemu imali svoj podlistak). Breton ne navodi izvor, ali verovatno je reč o nekom od programskih dokumenata FA. Saradnja između nadrealističke grupe i FA trajala je od 1951–1953, kada i unutar te organizacije dolazi do raskola.

⁵ Aluzija na Kamijev esej *Pobunjeni čovek* (Albert Camus, *L'homme révolté*, 1951). Kamijevu argumentaciju iz te knjige ne bi bilo pravedno olako sumirati, ali Breton je žestoko reagovao na Kamijevu kritiku de Sada i Lotreamona, kao i na njegov pokušaj pronalaženja „mere“ u pristupu društvenim sukobima, što je ostalo nedorečeno i u dobroj meri otvoreno za već viđene „realpolitičke“ (ili „reformističke“) ishode. Nadrealisti nisu prihvatili razdvajanje na politiku, kao odvojenu ili specijalizovanu aktivnost, i svakodnevni život (jedna od glavnih spona sa situacionistima, koji će se tek pojaviti i pokušati da u tome budu dosledniji), zagovarali su totalni preobražaj (možda podjednako uopšteno, ali ipak otvorenije i za neke druge ishode, osim „realpolitičkog“), a kao „jedinu meru“ prihvatili samo „zbir onoga što ljudska mašta i želja mogu obuhvatiti“. (Jean Schuster, „La mesure et la grâce“, posebno izdanje časopisa *La Rue*, no. 5–6, ured. Gérard Legrand, 1952; izbor polemičkih tekstova o Kamijevom eseju iz 1951; Žan Šuster je jedan od nadrealista koji su učestvovali u toj polemici.)

Anarhistička biblioteka

Anti-Copyright

19. 04. 2014.

André Breton
Crno ogledalo anarhizma
(ili „Kula svetilja“)
1952.

Preveli: Aleksa Golijanin i Slavica M. (stihovi), 2013.

André Breton, „La claire tour“, *Le Libertaire*, no. 297, 11 janvier 1952. <http://www.arcane-17.com/pages/surrealisme-anarchisme/la-claire-tour.html>. Eng., André

Breton, „Lighthouse“, R. A. Forum, <http://raforum.info/spip.php?article2408>

<http://anarhisticka-biblioteka.net>